

สรุปและข้อเสนอแนะ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาความไว้วางใจ และความรู้สึกร่วมมีประสิทธิภาพทาง การเมือง ของชนชั้นนำในหมู่บ้าน ที่เคยเป็นเขตอิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศ ไทย หรือที่ทางราชการกำหนดให้เป็น "หมู่บ้านสีแดง" ใน 2 ช่วงเวลา คือในช่วงปี พ.ศ. 2519-2524 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่พัก. มีอิทธิพลครอบงำหมู่บ้านแห่งนี้เปรียบเทียบกับ ช่วงปี พ.ศ. 2525-2526 ซึ่ง พท. ประสบกับวิกฤตการณ์อย่างหนัก จากทั้งสถานการณ์ ความแตกแยกของพรรคคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน และการแตกแยกกันเองภายในพรรค และ ระหว่างพรรคกับแนวร่วม นอกจากนี้ฝ่ายรัฐบาลยังได้ประกาศคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 ซึ่งมุ่งกำจัดเงื่อนไขสังคมนิยม และเปิดโอกาสให้ฝ่ายคอมมิวนิสต์เข้ามาต่อสู้ ด้วยแนวทางสันติภายในระบบ ซึ่งส่งผลให้ผู้ร่วมขบวนการคอมมิวนิสต์ และแนวร่วมต่าง ๆ ของพรรคคอมมิวนิสต์เข้ามาขอตัวต่อทางราชการเป็นจำนวนมาก จนทำให้อิทธิพลของ พท. ในทุกภูมิภาคของประเทศหมดสิ้นลง

ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (partic- ipant observation) ในรูปแบบการมีส่วนร่วมสมบูรณ์แบบ (complete parti- cipant) เป็นการศึกษา โดยผู้วิจัยแสดงบทบาทเป็นนิสิตมหาวิทยาลัย ที่อาสาสมัครสอน หนังสือในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของหมู่บ้าน เป็นระยะเวลา 3 เดือน คือระหว่างเดือน ตุลาคม-ธันวาคม พ.ศ. 2526

จากการสังเกตการณ์ พบข้อสรุปเบื้องต้นว่า หมู่บ้านแห่งนี้เป็นชุมชนที่อยู่ใน สภาวะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลง (transitional society) ในหลายด้าน การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญและเกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ เริ่มมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนจากระบบ เศรษฐกิจแบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นระบบผลิตเพื่อยังชีพ (subsistence economy) เข้าเป็น

ส่วนหนึ่งของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กล่าวคือ ชาวบ้านเริ่มเปลี่ยนจากการหาของป่าหรือปลูกพืชเพื่อบริโภคเอง และแลกเปลี่ยนกันในหมู่บ้าน มาเป็นการหาของป่า (เช่น หน่อไม้ป่า) และการปลูกพืช เช่น มันสำปะหลัง งาม ลิ้นปะรด มะเขือเทศ เพื่อขายให้กับโรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป ซึ่งเปิดดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 พบว่า ในปี พ.ศ.2525 ทุกครัวเรือนของหมู่บ้านแห่งนี้ มีรายได้สูงขึ้น จากการจำหน่ายพืชผลให้กับโรงงานแห่งนี้ และมีปริมาณเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านมากขึ้น และพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ได้นำเงินรายได้ไปซื้อ เครื่องรับวิทยุ เสื้อผ้า ยารักษาโรค และบางส่วนนำไปบริโภคสินค้าประเภทฟุ่มเฟือย เช่น น้ำอัดลม

2. การเปลี่ยนแปลงทางด้านการเมือง การปกครอง

2.1 มีการเปิดโอกาสให้ชาวบ้านสามารถเรียกร้องความช่วยเหลือ และเสนอความต้องการกับทางราชการได้มากขึ้น โดยทางราชการพยายามที่จะปรับโครงการช่วยเหลือให้สอดคล้อง หรือตรงกับความต้องการของชาวบ้านให้มากที่สุด ซึ่งพบว่ามีส่วนทำให้ชาวบ้านตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกของระบบการเมือง ซึ่งมีสิทธิที่จะเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมือง ในรูปแบบของการเรียกร้องบริการจากรัฐได้

2.2 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการกับชาวบ้านจากเดิม ก่อนปี พ.ศ.2525 ซึ่งมีความสัมพันธ์กันน้อย และไม่เอื้ออำนวยต่อความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้าน เปลี่ยนเป็นความสัมพันธ์ที่ดีขึ้น ข้าราชการทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบทได้เข้าไปเยี่ยมเยียน ไล่ถามทุกข์สุข ของราษฎรในหมู่บ้านบ่อยครั้งกว่าแต่ก่อน

2.3 ทางราชการจัดให้มีบริการด้านต่าง ๆ ให้แก่ชาวบ้านมากยิ่งขึ้น มีการเพิ่มเจ้าหน้าที่แนะนำเกี่ยวกับการพัฒนาชนบทมากยิ่งขึ้น เช่น พัฒนาการ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร หน่วยพัฒนาการเคลื่อนที่ของทหาร เป็นต้น

2.4 สถาบันเก่าของหมู่บ้าน ซึ่งเคยทำหน้าที่ให้คำปรึกษาในทุก ๆ ด้าน คือกลุ่มผู้เฒ่าของหมู่บ้าน แม้จะยังได้รับความเคารพนับถืออย่างสูง และเป็นທີ່ปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ทางด้านประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ เช่น เดิม แต่หน้าที่บางด้านเริ่มหายไป เช่น การให้คำปรึกษาทางด้านเกี่ยวกับโครงการพัฒนาอันเป็นสาธารณะ ภาระกิจด้านนี้จะเป็นหน้าที่ของกรรมการหมู่บ้าน ที่จะพิจารณาและนำเสนอต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ เช่น ปลัดอำเภอ

พัฒนากร เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งผู้ประสานงานโครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยไม่ผ่านผู้เช่าของหมู่บ้าน

2.5 การจัดการและควบคุมหมู่บ้านตามข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการดำเนินงานของคณะกรรมการหมู่บ้าน พ.ศ. 2526 มีโครงสร้างที่สลับซับซ้อนมากกว่าเดิมโครงสร้างนี้ได้กำหนดให้มีฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ ถึง 7 ฝ่าย และยังเปิดโอกาสให้ตั้งได้อีก 1 ฝ่าย ถ้ามีความจำเป็น แต่ละฝ่ายมีผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 5 ถึง 9 คน และมีเจ้าหน้าที่กรมที่เกี่ยวข้องเป็นที่ปรึกษาของฝ่าย นอกจากนั้นภายใต้ฝ่ายต่างๆ ยังมีการจัดตั้งกลุ่มขึ้นได้อีกด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งตามกฎหมายดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการหมู่บ้านก็มีนายอำเภอ เป็นผู้ควบคุมดูแล การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการหมู่บ้านฝ่ายต่าง ๆ รวมทั้งมีอำนาจในการยุบเลิกฝ่ายกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้ ภายใต้โครงสร้างใหม่นี้ ได้เกิดระเบียบการต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเป็นการสร้างความเป็นราชการให้แก่ชุมชนระดับล่างสุดในทุก ๆ ด้านของวิถีชีวิต เพราะฝ่ายต่าง ๆ 7 ฝ่ายที่กล่าวมาแล้ว ได้ครอบคลุมวิถีชีวิตทุก ๆ ด้านของชุมชนไว้อย่างทั่วถึง การนำเอาระเบียบวิธีการของการจัดการสมัยใหม่มาใช้ จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ในแง่ของการเมืองการปกครองกลุ่มคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน จะได้รับการกล่อมเกลாதาสังคมให้มีบทบาทในลักษณะที่เป็นราชการมากขึ้น

แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านแห่งนี้ ดังกล่าวข้างต้น พบว่าเป็นทั้งผลโดยตรงและผลข้างเคียง (side effect) ของกระบวนการสังคมนิยมโดย พคท. และนโยบายการต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาลกรุงเทพฯ ตามลำดับเหตุการณ์ดังนี้ ภายหลังจาก พคท. ได้ส่งหน่วยงานมวลชนเข้ามาเคลื่อนไหวเพื่อหาสมาชิกในหมู่บ้านแห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2508 และฝ่ายรัฐบาลได้ส่งทหารเข้ามาปฏิบัติการปราบปรามคอมมิวนิสต์ในปลายปีเดียวกัน ได้ก่อให้เกิดความโกรธแค้น และความไม่ไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล คือทหารที่เข้ามาปฏิบัติการดังกล่าว จากลักษณะความสัมพันธ์ ในแบบเครือญาติของชาวบ้านแห่งนี้ มีส่วนทำให้ความรู้สึกดังกล่าวแพร่ระบาดไปทั่วหมู่บ้านอย่างรวดเร็ว โดยที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ซึ่ง เข้ามาปฏิบัติการในหมู่บ้านเป็นผู้กระทำหน้าที่ทางการเมือง 5 ประการ คือ

1. เป็นผู้ตอกย้ำความไม่ไว้วางใจ และความโกรธแค้นของชาวบ้านอันเกิดจากการปฏิบัติการปราบปราม ฝ่ายคอมมิวนิสต์โดยใช้ความรุนแรง ให้มากยิ่งขึ้น

2. เป็นผู้ชี้ให้ชาวบ้านเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างกลไกของรัฐ ระดับเจ้าหน้าที่ ผู้ที่นำเอานโยบายของรัฐบาลไปปฏิบัติ กับรัฐบาลซึ่งเป็นผู้กำหนดนโยบาย เพื่อเชื่อมโยงความไม่พอใจต่อกลไกของระบบส่วนย่อย คือ "ทหาร" ให้เป็นความไม่พอใจและไม่ไว้วางใจต่อรัฐบาล โดยชี้ให้เห็นว่าทหาร (กลไกของระบบ) จะปฏิบัติการรุนแรงไม่ได้หากรัฐบาลกรุงเทพฯ ไม่สั่งการ

3. เป็นผู้ชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า ปัญหาความทุกข์ยาก เดือดร้อนที่ชาวบ้านได้รับในการดำรงชีวิต เป็นหน้าที่ของรัฐบาลที่จะต้องแก้ไข หน้าที่นี้คือการเชื่อมโยงปัญหาของชาวบ้านเข้ากับระบบการเมือง เป็นการสร้างแนวความคิดทางการเมือง ให้แก่ชาวบ้านในอีกแง่มุมหนึ่ง

4. เป็นผู้ชี้ให้ชาวบ้านเห็นว่า สาเหตุที่รัฐบาลไม่มาช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาความทุกข์ยาก เดือดร้อนในการดำรงชีวิตของชาวบ้าน เป็นเพราะ รัฐบาลกรุงเทพฯ ไม่ใช้รัฐบาลของประชาชน หากแต่เป็นรัฐบาลกลุ่มที่คอมมิวนิสต์ใช้คำว่า "นายทุน ชุนศึก ศักดินา"

5. ชี้ทางออกให้แก่ชาวบ้านเห็นว่า ปัญหาต่างๆ ที่ชาวบ้านประสบจะได้รับการแก้ไขอย่างแน่นอน และทันที่ หากพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสามารถทำการปฏิวัติได้สำเร็จ

สถานการณ์แทรกซึมและขยายอิทธิพลของ พคท. ในหมู่บ้านแห่งนี้ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในช่วงปี พ.ศ. 2508-2519 และในช่วงปี พ.ศ. 2520-2522 หมู่บ้านแห่งนี้ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของ พคท. เกือบจะโดยสิ้นเชิง แม้ฝ่ายเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายปกครอง และฝ่ายทหารจะเข้าไปในหมู่บ้านแห่งนี้ได้ แต่ก็จะต้องมีการปะทะเสียเลือดเนื้อทุกครั้งไป

แม้รัฐบาลจะได้มีการเปลี่ยนแปลงมาตรการต่อต้านคอมมิวนิสต์ จากการใช้ความรุนแรงเข้าปราบปรามการดำเนินการทางการเมืองเป็นหลัก แทนมาตรการทางกฎหมายและทางทหารตั้งแต่ปี พ.ศ. 2512 แล้วก็ตาม แต่่นโยบายดังกล่าว มักไม่ค่อยมีการปฏิบัติอย่างจริงจังในหมู่บ้านที่ศึกษานัก ทั้งนี้ น่าจะเป็นเพราะฝ่ายคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ดังกล่าว มักขู่โจมตีกองกำลังฝ่ายรัฐบาลให้ได้รับความสูญเสียอยู่เสมอ ทำให้หน่วยงานที่รับผิดชอบการปราบปรามคอมมิวนิสต์จำเป็นต้องใช้ความรุนแรงตอบโต้บ้าง

สำหรับมาตรการด้านการประชาสัมพันธ์ของฝ่ายรัฐบาลโดยใช้ใบปลิว รายการวิทยุทั้งสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำจังหวัด และสถานีวิทยุของทหาร รวมทั้งใช้โปสเตอร์ปิดในหมู่บ้าน จากการสัมภาษณ์ชนชั้นนำในหมู่บ้านและชาวบ้านหลายคน พบว่าการประชาสัมพันธ์ถึงความหวังดีของรัฐบาล และความเลวร้ายของฝ่ายคอมมิวนิสต์ ด้วยวิธีการดังกล่าว ไม่สามารถดึงเอาความไว้วางใจทางการเมืองต่อรัฐบาลกลับคืนมาได้ สาเหตุสำคัญที่พบคือ ข้อมูลที่ฝ่ายรัฐบาลส่งถึงชาวบ้าน มีความขัดแย้งอย่างมากกับสิ่งที่ชาวบ้านรับรู้ จึงเกิดสภาวะซึ่งในทางจิตวิทยาการเมือง เรียกว่าสภาวะการขัดแย้งของการรับรู้ (cognitive dissonance) เช่น การสร้างภาพคอมมิวนิสต์ในทางที่เลวร้ายเกินความเป็นจริงอย่างมาก กลับเป็นเหตุให้ชาวบ้านรู้สึกที่รัฐบาลพูดไม่จริง เพราะคอมมิวนิสต์ที่เข้าไปปฏิบัติงานในหมู่บ้านแห่งนี้ เป็นผู้มีวินัย และสามารถสร้างภาพพจน์ที่ดีในสายตาชาวบ้านได้ จุดนี้เป็นจุดที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์ยกมาเป็นข้ออ้างโจมตีรัฐบาลว่า "รัฐบาลของนายทุน ชุนคีก คักคินา ซึ่งเป็นสมรรับใช้จักรวรรดินิยมอเมริกา" มักจะโกหกราษฎรเสมอ

ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านแห่งนี้ คือ พ.ศ. 2523 ซึ่งฝ่ายรัฐบาลได้ตัดถนนลูกรังเชื่อมระหว่างหมู่บ้านข้างเคียง และกิ่งอำเภอเข้ากับหมู่บ้านแห่งนี้ แม้ฝ่าย พคท. จะโจมตีทั้งทางด้านการโฆษณาชวนเชื่อและการใช้กำลังขัดขวางการสร้างถนน แต่ถนนสายนี้ก็สำเร็จลุล่วงไปได้ ในปีเดียวกันนั้นเอง โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูปอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ก็ได้เริ่มทำการก่อสร้างและเปิดทำการผลิตเมื่อกลางปี พ.ศ. 2524 หลังจากนั้นไม่นาน ในปี พ.ศ. 2525 และ 2526 โครงการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ก็ถูกระดมเข้าดำเนินการในหมู่บ้านแห่งนี้ เช่น โครงการประปาหน้าซับ โครงการสร้างฝายน้ำล้นประจำหมู่บ้าน โครงการสร้างวัดประจำหมู่บ้าน โครงการส่งเสริมการปลูกพืชเพื่อป้อนโรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูป โครงการสร้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โครงการสร้างเตาแก๊สชีวภาพ นอกจากนี้ยังมีโครงการในรูปของการประชาสัมพันธ์ เช่น การแจกเสื้อผ้า ผ้าห่มกันหนาว แจกข้าวเหนียว สำหรับราษฎรที่ขาดแคลน โครงการให้ยืมวัว ควายไถนา โครงการให้ยืมเครื่องสูบน้ำ ทำการเกษตร โครงการโทรทัศน์สาธารณะประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

จากการศึกษาความไว้วางใจทางการเมือง และความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของชนชั้นนำในหมู่บ้านที่เป็นตัวอย่างของการศึกษา ในช่วงปี พ.ศ.2519-2524 และช่วงปี พ.ศ.2525-2526 พบข้อสรุปดังนี้

1. ความไว้วางใจทางการเมืองของชาวบ้านต่อผู้มีสิทธิอำนาจทางการเมือง (political authorities) ได้แก่ ข้าราชการ และรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ.2519-2524 มีระดับต่ำมาก ทั้งนี้มีผลสืบเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ชนชั้นนำในหมู่บ้าน เคยตกอยู่ในเหตุการณ์ซึ่งทหารใช้ความรุนแรงในการปราบปรามฝ่ายคอมมิวนิสต์ในหมู่บ้าน ในช่วงปี พ.ศ.2508 และ 2509 ประกอบกับการโฆษณาชวนเชื่อโจมตีเจ้าหน้าที่ของรัฐ และรัฐบาลอย่างสม่ำเสมอของฝ่าย พคท. ที่ปฏิบัติงานในหมู่บ้าน

ความไว้วางใจทางการเมืองของชาวบ้านต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในช่วงปี พ.ศ.2525-2526 มีระดับสูงขึ้นกว่า ในช่วงปี พ.ศ.2519-2524 อย่างเห็นได้ชัด ข้อสรุปนี้ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของชนชั้นนำในหมู่บ้าน และชาวบ้าน เช่น การพูดคุยถึงเจ้าหน้าที่ของรัฐประจำกิ่งอำเภอ, เจ้าหน้าที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และทหารพราน ซึ่งมีหน่วยปฏิบัติการใกล้เคียงกับหมู่บ้าน ในทางที่ดี โดยแสดงความนิยมชมชอบในอัธยาศัย และความช่วยเหลือ การเดินทางไปส่งปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอ ซึ่งเดินทางไปรับตำแหน่งใหม่ที่จังหวัดอื่น เป็นจำนวนมาก (ชนชั้นนำในหมู่บ้านตามหลักเกณฑ์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ไปส่งทุกคน) นอกจากนั้น ทหารพรานบางคนยังสามารถเข้าไปพูดคุย หรือเข้าไปเที่ยวในหมู่บ้าน ในเวลาค่าคืนได้อย่างปลอดภัย และชาวบ้านพูดคุยด้วยอย่างสนุกสนาน การเปลี่ยนแปลงของความไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของผู้มีสิทธิอำนาจทางการเมือง ดังได้กล่าวมาแล้ว พบว่ามีสาเหตุที่สำคัญมาจาก

1.1 ผลผลิตและบริการจากรัฐในรูปของโครงการพัฒนาต่าง ๆ ได้ถูกกระดมเข้าสู่หมู่บ้านแห่งนี้ ในอัตราที่รวดเร็วมาก โดยเริ่มตั้งแต่ปลายปี พ.ศ.2523 เป็นต้นมา ซึ่งโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนใหญ่เกิดจากการเรียกร้องของชนชั้นนำของหมู่บ้าน การสนองตอบต่อข้อเรียกร้องของชนชั้นนำในหมู่บ้านเป็นนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์แนวทางหนึ่งของฝ่ายรัฐบาล ซึ่งพบว่าโครงการพัฒนาในหมู่บ้านส่วนใหญ่ เป็นที่พอใจของชนชั้นนำในหมู่บ้าน และราษฎรทั่วไป

1.2 ยุทธวิธีในการนำเอาโครงการพัฒนาต่าง ๆ เข้าสู่หมู่บ้าน ที่ชาวบ้านกำลังมีความเกลียดชังและหวาดระแวงข้าราชการ และรัฐบาลนั้นกระทำโดยผ่านองค์การกลาง "กึ่งรัฐกึ่งเอกชน" ได้แก่ "โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ถูกแต่งตั้งจากฝ่ายคอมมิวนิสต์ในการทำสงครามครั้งนี้ น้อยที่สุด และพบว่าในสายตาของชาวบ้านและชนชั้นนำในหมู่บ้านทั่วไป สถาบันพระมหากษัตริย์ยังไม่มีภาพทางลบ เป็นการทำสถาบันเก่าเข้ามาทำหน้าที่แทนสถาบันใหม่ที่มีหน้าที่ในการพัฒนาโดยตรงในสถานการณ์ที่จำเป็นและเหมาะสม เพราะหากเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลเข้าไปปฏิบัติหน้าที่โดยตรงในขณะที่ชาวบ้านกำลังมีความเกลียดชังที่รุนแรงแล้ว อาจเกิดปัญหาทั้งด้านความปลอดภัยแก่ผู้ปฏิบัติงาน และด้านความร่วมมือในการดำเนินการได้ การทำหน้าที่เป็น "คนกลาง" ของ "โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ" ในกรณีนี้ จึงเป็นช่วงปรับความรู้สึกของชาวบ้าน ที่มีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลให้เบาบางลง และให้ความร่วมมือในที่สุด

1.3 พฤติกรรมของข้าราชการในการมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) กับชาวบ้านมีลักษณะรูปแบบ และเนื้อหาที่เอื้ออำนวยต่อความสัมพันธ์อันดีกับชาวบ้านมากกว่าแต่ก่อน เช่นการออกเยี่ยมเยียน ใถ่ถามทุกข์สุขอย่างสม่ำเสมอ การสงเคราะห์ด้วยการแจกเสื้อผ้า ผ้าห่มกันหนาวอย่างทั่วถึง การเอารถมารับคนเจ็บป่วย นอกจากนั้นกองร้อยทหารพรานซึ่งประจำอยู่ใกล้กับหมู่บ้าน ยังจัดโครงการสร้างสัมพันธ์ไมตรีกับชาวบ้านด้วยการนำทหารมาช่วยชาวบ้านเกี่ยวข้าว เป็นต้น

1.4 การยุติการปฏิบัติการของฝ่าย พคท. ทำให้กระแสของการโฆษณาชวนเชื่อที่พยายามลดระดับความไว้วางใจทางการเมืองของชาวบ้านหมดไป จึงเป็นโอกาสอันดีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลฝ่ายต่าง ๆ จะเข้าไปปฏิบัติการจิตวิทยา เพื่อสร้างความรู้สึกที่ดีกับประชาชนโดยไม่ต้องระงับอันตรายจากการโจมตีด้วยกำลังจากฝ่าย พคท.

อย่างไรก็ตาม ยังพบชนชั้นนำในหมู่บ้านจำนวนมากเกินกว่าครึ่ง ที่แสดงความสงสัย เกี่ยวกับการฉีดวัคซีน (injection) โครงการพัฒนาจำนวนมากเข้าสู่หมู่บ้านว่า เป็นเพราะรัฐบาลกลัวว่าหมู่บ้านแห่งนี้จะกลับไปเป็นคอมมิวนิสต์มากกว่าจะเป็นความปรารถนาดีของรัฐบาลอย่างจริงจัง ดังนั้น ถึงแม้ว่าชนชั้นนำในหมู่บ้านแห่งนี้ จะนิยมชมชอบเจ้าหน้าที่ของรัฐที่นำเอาโครงการเหล่านั้นเข้ามาในหมู่บ้าน และ มีความพอใจต่อ

โครงการที่ดำเนินการในหมู่บ้าน ของตนก็ตาม แต่ในแง่ของความไว้วางใจต่อรัฐบาลแล้ว ยังไม่มีระดับที่สูงมากนัก

ตรงจุดนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจคือ ในกรณีของหมู่บ้านแห่งนี้ ความพึงพอใจอันเกิดจากการดำเนินงานของรัฐบาล สาระการตัดสินใจของรัฐบาล และปฏิกิริยาที่รัฐบาลมีต่อข้อเรียกร้องต่าง ๆ ในระบบการเมือง ซึ่งตามทฤษฎีต้นกำเนิดของความไว้วางใจทางการเมืองของ Lester Milbrath สรุปว่าเป็นตัวแปรสำคัญที่จะก่อให้เกิดความไว้วางใจทางการเมือง เป็นความจริงแต่เพียงบางส่วนเท่านั้น เพราะแม้ขั้นผู้นำของหมู่บ้านจะพอใจโครงการพัฒนาต่าง ๆ ของรัฐบาล ซึ่งอำนวยความสะดวกแก่หมู่บ้านของตน แต่ส่วนใหญ่กลับมีความไว้วางใจต่อรัฐบาลในระดับที่ไม่สูงนัก ในกรณีนี้ตัวแปรแทรกซ้อนที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์ที่เบี่ยงเบนจากทฤษฎีก็คือ ความประทับใจจากประสบการณ์ในทางที่ไม่เอื้อต่อความสัมพันธ์อันดีที่เคยได้รับจาก เจ้าหน้าที่ของรัฐบางคนหรือบางกลุ่มในอดีตประกอบ กับความพึงพอใจอันเกิดจากกระบวนการสังคมประกิตทางการเมือง โดยมี พคท. เป็นตัวการโจมตีรัฐบาลทุกรัฐบาลของไทยว่าเป็นรัฐบาลของนายทุน ชุนศึก ศักดินา จึงไม่เคยคิดจะทำสิ่งใดเพื่อประชาชนอย่างจริงจัง ข้าราชการหาทางปราบปรามประชาชน ทำให้ขั้นผู้นำในหมู่บ้านยังมีความระแวงในเจตนาของรัฐบาลตลอดเวลา

การที่ขั้นผู้นำในหมู่บ้านแสดงความรักใคร่ ชอบพอ ไว้วางใจเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบางคนเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่นำโครงการพัฒนา เข้าสู่หมู่บ้านนั้น แสดงให้เห็นว่าขั้นผู้นำในหมู่บ้านเริ่มสามารถที่จะแยกแยะระหว่างข้าราชการกับรัฐบาลได้ คือเริ่มเข้าใจว่าแม้ทั้ง สองนี้จะมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แต่ก็เป็นคนละส่วน และเริ่มที่จะมองข้าราชการในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล มิใช่มองภาพข้าราชการเป็นกลุ่มคนที่ไม่ดีไปเสียหมดเช่นที่เคยเป็นมาในช่วงที่ พคท. มีอิทธิพลในหมู่บ้านแห่งนี้ ทั้งนี้เกิดจากประสบการณ์ในการมีปฏิสัมพันธ์กับข้าราชการที่นำสิ่งอันเป็นประโยชน์เข้ามาในหมู่บ้านของตน ขั้นผู้นำในหมู่บ้านเริ่มเห็นว่า แท้จริงแล้วข้าราชการก็มีทั้งคนดีและคนไม่ดี ในอดีตตัวเขาเองอาจได้สัมผัสกับคนไม่ดีบางคน แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับชาวบ้านหลังจากปี พ.ศ. 2525 ส่วนใหญ่เป็นคนดี

2. ความไว้วางใจทางการเมืองต่อระบอบการปกครอง (political regime) จากการสัมภาษณ์ถึงความรู้สึกที่มีต่อระบอบการปกครองในช่วง ปี พ.ศ. 2519-2524 พบว่า ชนชั้นนำในหมู่บ้านส่วนใหญ่ กล่าวถึง การปกครองในช่วงปี พ.ศ. 2519 ว่าเป็นการปกครองแบบเผด็จการฟาสซิสต์ ของ "นายทุน ขุนศึก ศักดินา" ซึ่งหากพิจารณาตามแนวความคิดเรื่องระบอบการปกครองแล้วจะเห็นว่าสิ่งที่ พคท. โจมตีแน่แท้จริงแล้วคือที่มาแห่งอำนาจรัฐบาล ซึ่งก็คือระบอบการปกครองในความหมายหนึ่งนั่นเอง ดังนั้นการที่ชาวบ้านและชนชั้นนำในหมู่บ้านบางคน แสดงความเห็นด้วยกับ พคท. ว่ารัฐบาลในอดีตและรัฐบาลในช่วงปี พ.ศ. 2519-2521 ไม่ใช่รัฐบาลของประชาชน หากแต่เป็นรัฐบาลของ "นายทุน ขุนศึก ศักดินา" ตามที่ พคท. กล่าวโจมตี จึงอาจตีความได้ว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวชนชั้นนำในหมู่บ้าน และชาวบ้านส่วนใหญ่มีความไว้วางใจต่อระบอบการปกครองในระดับต่ำ สำหรับในปีช่วงปี พ.ศ. 2526 ซึ่งประเทศไทยมีการปกครองระบอบประชาธิปไตย ชนชั้นนำในหมู่บ้านส่วนใหญ่ ไม่สามารถบอกได้ถึงโครงสร้างและหน้าที่ของระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย แม้ทุกคนจะแสดงความรู้สึกที่ดีต่อคำว่า "ประชาธิปไตย" แต่ก็ไม่มีใครสามารถบอกได้ว่าระบอบประชาธิปไตยมีข้อดีอย่างไร ดังนั้น เราจึงไม่อาจสรุปลงไปให้แน่ชัดได้ว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2525-2526 ชนชั้นนำในหมู่บ้านที่ศึกษามีความไว้วางใจทางการเมืองต่อระบอบการปกครองเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพราะ บุคคลจะมีความไว้วางใจต่อสิ่งใด บุคคลนั้นน่าจะได้มีความรู้ ความเข้าใจ หรือรับรู้ว่สิ่งนั้นให้ประโยชน์กับตนอย่างไร การที่ชนชั้นนำในหมู่บ้านไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่าตนมีความรับรู้ว่ ระบอบการปกครองที่ดำรงอยู่ในแต่ละช่วงเวลาที่ทำการศึกษานั้นให้ผลประโยชน์กับตนอย่างไรนั้น ทำให้เราอาจมองได้ในอีกแง่หนึ่งว่า ชนชั้นนำในหมู่บ้านเหล่านั้น มีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับในระบอบการปกครองอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้ น่าจะมีสาเหตุมาจากว่าแนวความคิดเรื่องระบอบการปกครอง เป็นสิ่งที่ห่างไกลจากชีวิตความเป็นอยู่ของตน จึงทำให้ชนชั้นนำในหมู่บ้านเหล่านั้น ขาดความสนใจ ที่จะรับรู้ถึงองค์ประกอบของระบอบการปกครองที่ชาวบ้านเห็นว่าไม่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตน ดังนั้น ชนชั้นนำในหมู่บ้าน และชาวบ้านจึงรับรู้เฉพาะกลไกของระบอบการปกครองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนคือเพียงในระดับรัฐบาลเท่านั้น

อย่างไรก็ตามในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่ผ่านมา เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2526 พบว่า ชาวบ้านของหมู่บ้านนี้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งถึง ร้อยละ 98.37 ซึ่งนับเป็นอัตราที่สูงมาก แต่จากการสอบถามชาวบ้านทราบว่า การไปใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งนี้ เกิดจากการระดมของทางฝ่ายราชการ โดยการตั้งรางวัลสำหรับหมู่บ้านที่มีผู้ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งมากที่สุด และมีการจัดการรับส่งชาวบ้าน แม้กระนั้นก็ตามหากจะพิจารณาว่าการไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งด้วยจำนวนร้อยละที่สูง เช่นนี้เป็นสิ่งแสดงว่า อย่างน้อยชาวบ้านก็มีได้แสดงความเป็นปฏิกิริยากับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย

3. ความไว้วางใจทางการเมืองต่อประชาคมการเมือง (political community) แม้ฝ่ายคอมมิวนิสต์จะได้อำนาจโดยยึดถือชาตินิยมมาเป็นเครื่องมือในการต่อสู้ทางการเมืองก็ตาม แต่พบว่าในช่วงปี 2519-2524 ชนชั้นนำของหมู่บ้านยังไม่ตระหนักอย่างเต็มที่นักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมการเมือง ทั้งนี้เพราะแม้ทุกคนจะตอบว่าในช่วงนั้นรู้ตัวว่าเป็นคนไทย แต่ก็ไม่เคยได้รับประโยชน์จากประชาคมการเมือง ซึ่งต่างจากความรู้สึกในช่วงปี พ.ศ. 2525-2526 ซึ่งหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล ได้นำโครงการเข้ามาสู่หมู่บ้านจำนวนมาก และได้เข้ามาพบปะเยี่ยม เย็นชาวบ้านบ่อยขึ้น ในรูปการประชุมเพื่อหาปัญหาและความต้องการ มีส่วนสำคัญที่ทำให้ชนชั้นนำในหมู่บ้านตระหนักว่าตนเองเป็นสมาชิกของประชาคมการเมืองไทยเหมือนกัน ซึ่งสามารถ เรียกร้องบริการจากรัฐได้ จึงได้เรียกร้องโครงการพัฒนาต่างๆ ในการประชุมร่วมกับข้าราชการ อันเป็นสิ่งที่แสดงถึงความรู้สึกผูกพันกับประชาคมการเมือง (political community) มากยิ่งขึ้น

นอกจากนั้น พบว่า สถาบันที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวผูกพันคนในประชาคมการเมืองของไทย ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ ในช่วงปี พ.ศ. 2525 เป็นต้นมา ได้สร้างภาพพจน์และความรู้สึกที่ดีแก่ชนชั้นนำในหมู่บ้าน ในฐานะผู้ที่มีส่วนสำคัญในการนำโครงการอันเป็นประโยชน์แก่ชีวิตประจำวันมาสู่หมู่บ้าน ซึ่งก่อให้เกิดความจงรักภักดีอย่างเห็นได้ชัด

กล่าวโดยสรุปความไว้วางใจทางการเมืองต่อประชาคมการเมืองในช่วงปี 2525-2526 มีระดับที่สูงขึ้นกว่าในช่วงปี พ.ศ. 2519-2524

4. **ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง** จากการศึกษาพบว่าในปี พ.ศ. 2519-2524 ระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองของชนชั้นนำในหมู่บ้าน มีระดับต่ำมาก ถึงระดับที่เรียกว่าไร้ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง กล่าวคือ ไม่คิดว่าตนเองสามารถกำหนดทิศทางหรือเรียกร้องอะไรจากระบบการเมือง หรือจากหน่วยงานของรัฐบาลกรุงเทพฯ ได้เลย สาเหตุที่สำคัญพบว่าเกิดจาก

4.1 การขาดประสบการณ์ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบการเมือง

4.2 กระบวนการสังคมประกิตทางการเมืองโดยฝ่าย พลท. ซึ่งพยายามจะทำให้ชนชั้นนำในหมู่บ้านมีความรู้สึกที่ว่า ชาวบ้านธรรมดาไม่มีทางเรียกร้องอะไรจากรัฐบาลได้

ในช่วงปี พ.ศ. 2525-2526 หลังจากที่ชนชั้นนำในหมู่บ้านมีประสบการณ์ในการเรียกร้องโครงการต่าง ๆ จากระบบประสบผลสำเร็จเรื่อยมา พบว่าระดับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองอยู่ในระดับที่สูงมาก กล่าวคือ ชนชั้นนำหลายคนแสดงออกอย่างชัดเจนว่า ไม่ว่าจะตนจะขอสิ่งใด ทางฝ่ายรัฐบาลจะต้องให้ แม้แต่สิ่งที่เหลือเชื่อ เช่น เครื่องรับโทรทัศน์ (ใช้แบตเตอรี่) เจ้าหน้าที่ก็ยังจัดหามาให้ ชาวบ้านได้ดู

แนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของหมู่บ้านแห่งนี้ในอนาคต

การศึกษาครั้งนี้จะขาดความสมบูรณ์ หากเราละเลยต่อการอภิปรายโดยการไม่นำเอา ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมจิตวิทยาที่พบจากการศึกษามาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ, องภาพการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของหมู่บ้านแห่งนี้ในอนาคต

สาเหตุสำคัญที่ทำให้โฉมหน้าของหมู่บ้านแห่งนี้ เปลี่ยนแปลงไปก็คือ การที่ฝ่ายรัฐบาลทุ่มเทโครงการพัฒนา เข้าสู่หมู่บ้านแห่งนี้อย่างมากมาย ด้วยความเร่งรีบ อันเป็น

ส่วนหนึ่งของนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ของรัฐบาล โครงการต่าง ๆ เหล่านี้ ได้มีส่วนช่วยอำนวยความสะดวกสบายและสร้างความพึงพอใจแก่ชาวบ้านมาก อาทิ โครงการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน ซึ่งช่วยให้การสัญจรติดต่อกับหมู่บ้านข้างเคียงและตัวเมืองสะดวกขึ้น โครงการประปาน้ำซับ ช่วยให้ชาวบ้านไม่ต้องเดินทางไปตักน้ำบนภูเขาอีกต่อไป เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โครงการเหล่านี้บางโครงการได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านในอนาคต ซึ่งจะขออภิปรายเฉพาะประเด็นที่เห็นว่ามีสำคัญ ดังต่อไปนี้

1) การเปิดโอกาสให้ชนชั้นนำในหมู่บ้าน และชาวบ้านสามารถเสนอความต้องการให้หน่วยงานของระบบการเมืองรับทราบ และทางราชการได้สนองตอบต่อความต้องการนั้น ๆ เกือบทุกครั้งดังที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น พบว่ามีส่วนสำคัญในการสร้างความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองในหมู่ชนชั้นนำทางการเมือง และชาวบ้านทั่วไปให้สูงขึ้น ความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองจะเพิ่มสูงขึ้นทุกครั้งที่ทางราชการสนองตอบความต้องการของชาวบ้าน ความรู้สึกที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมืองก็คือ ความรู้สึกสูงขึ้นของความคาดหวัง (rising of expectation) ว่าระบบการเมืองจะสามารถสนองตอบความต้องการของเขาได้ทุกเรื่องที่เขาร้องขอ การเพิ่มสูงขึ้นของความคาดหวัง จะเป็นสิ่งที่เป็นอันตรายต่อระบบการเมืองในอนาคต โดยเฉพาะเมื่อเกิดควบคู่กับความรู้สึกมีประสิทธิภาพทางการเมือง เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการนำเอาปัญหาและความต้องการของตนเข้าสู่ระบบการเมือง ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าระบบการเมืองในอนาคต จะมีความสามารถสูงพอที่จะแก้ไขปัญหา หรือตอบสนองความต้องการของชาวบ้านได้ในระยะเวลาอันนานเท่าใด หรือปริมาณมากน้อยเพียงใด หากข้อเรียกร้องเพิ่มมากขึ้นทุกทีจนระบบการเมืองไม่สามารถสนองตอบได้ทันแล้ว ชาวบ้านจะเกิดความอึดอัดใจ (frustration) ซึ่งความรู้สึกดังกล่าวหากสะสมมาก ๆ เข้า ก็จะเป็นพื้นฐานของความก้าวร้าว (aggression) และระเบิดออกเป็นความรุนแรงทางการเมืองในอนาคตได้¹

2) ผลผลิตของระบบการเมืองที่ถูกนำเข้าสู่หมู่บ้านแห่งนี้ บางโครงการเป็นสาเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้าน เช่น

¹Samuel P. Huntington, Political Order in Changing Society (New Haven : Yale University Press 1968), p. 54.

2.1 โครงการสร้างถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้าน ได้ทำให้ชาวบ้านโดยเฉพาะเด็กหนุ่มเกิดความต้องการรถจักรยานยนต์ ยานพาหนะชนิดนี้กลายเป็นความโก้เก๋ที่วัยรุ่นชายใช้ฮวดสาว ถึงขนาดต้องชวนขวยหาหัวควายของพ่อแม่ ไปแลกรถจักรยานยนต์จากพ่อค้าที่เข้ามารับแลกเปลี่ยนถึงในหมู่บ้าน

การมีจักรยานยนต์ ทำให้เด็กหนุ่มสาวมีการออกไปท่องเที่ยวนอกหมู่บ้านมากขึ้น รายจ่ายที่ติดมาคือ ค่าน้ำมัน และค่าซ่อมแซมรถ นอกจากนั้นการเข้าไปเที่ยวในเมืองทำให้เด็กวัยรุ่นรับเอาวัฒนธรรมการแต่งกายตามสมัยนิยมของสังคมเมืองเข้ามา เช่น ในปี 2525 มีเด็กหนุ่มสาว เริ่มนุ่งกางเกงยีนส์แทนกางเกงผ้าพื้นเมือง และผ้าถุง ใส่เสื้อยืดแทนผ้าทอพื้นเมืองปัญหาที่ตามมาคือ การหาเงินได้ไม่พอกับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ทางออกก็คือการขุดหน่อไม้ในป่า ไปขายให้โรงงานผลิตอาหารสำเร็จรูปของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริซึ่งตั้งอยู่ที่กิ่งอำเภอ ซึ่งในอนาคตข้างหน้าหากทศวรรษชาติ เช่น หน่อไม้เริ่มหมดลงไป อาจเกิดปัญหาความไม่สมดุลย์ในการดำรงชีวิต กล่าวคือ ความต้องการทางวัตถุ สูงกว่าความสามารถของตนเองที่จะสนองตอบได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจต่อสภาพชีวิตของตน และอาจเป็นจุดเริ่มต้นของการเรียกร้องให้ระบบการเมืองช่วยเหลืออันเป็นการเพิ่มภาระแก่ระบบการเมืองมากยิ่งขึ้น

2.2 โทรทัศน์ โทรทัศน์ได้ถูกนำมาตั้งในหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2525 โดยการร้องขอในที่ประชุมกรรมการพัฒนาหมู่บ้าน เป็นโทรทัศน์ขาวดำขนาด 20 นิ้ว ใช้พลังงานแบตเตอรี่ การมีโทรทัศน์สาธารณะในหมู่บ้าน แม้จะก่อให้เกิดผลดีต่อระบบในแง่ที่ว่า สามารถดึงดูดชาวบ้านให้สนใจต่อข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อระบบการเมือง เช่น ข่าวที่แสดงให้ชาวบ้านเห็นถึงความหวังดีของรัฐบาลต่อประชาชน เป็นต้น แต่ในอีกแง่หนึ่งรายการโทรทัศน์อื่น ๆ ก็อาจมีส่วนในการเพิ่มความต้องการสิ่งที่ไม่จำเป็นให้แก่ชาวบ้าน เช่น วัยรุ่นบางคนดูโฆษณาขายกางเกงยีนส์ก็เกิดความอยากได้ ทั้งที่แต่ก่อนไม่เคยมีความรู้สึกดังกล่าว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีบางคนที่พยายามเลียนแบบวัฒนธรรม หรือพฤติกรรมของสังคมตะวันตก ที่ได้พบเห็นจากรายการโทรทัศน์ เช่น การเอาผ้าคาดศีรษะ แล้วเดินร่าจิ้งหระดิสโก้ เป็นต้น

2.3 โรงงานอาหารสำเร็จรูป แม้ยังไม่สามารถกล่าวอย่างเต็มปากได้ว่า หมู่บ้านแห่งนี้ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจจากแบบดั้งเดิมเป็นส่วนหนึ่งของระบบ

ทุนนิยมแล้วก็ตาม แต่ได้มีสัญญาณบอกเหตุหลายประการที่แสดงว่าชุมชนแห่งนี้กำลังสืบคลานไปสู่วิถีชีวิต เศรษฐกิจแบบทุนนิยม เช่น ชาวบ้านเริ่มที่จะใช้เงินเป็นสื่อในการซื้อขายสินค้ามากขึ้นกว่าแต่ก่อน แหล่งที่มาของรายได้ของชาวบ้านก็คือ โรงงานผลิตอาหารกระป๋องของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งรับซื้อหน่อไม้ป่าจากชาวบ้านเพื่อเอาไปคองใส่ป๊อปปาย ในอนาคตอันใกล้เชื่อว่าระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมจะเข้ามาแทนที่ระบบแลกเปลี่ยนโดยตัวของมันเองแล้ว ระบบทุนนิยมมิได้เป็นของเสียหายแต่อย่างใด แต่การเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบบทุนนิยมโดยที่ชุมชนยังไม่มีการพัฒนาโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง เช่น ในหมู่บ้านที่ทำการศึกษ อาจเป็นการทำลายคุณภาพแบบเดิมในสังคม ชวนาให้เสื่อมสลายไปและอาจทำลายแบบแผนประเพณีที่มีอยู่ดั้งเดิม ซึ่งรักษาระเบียบของสังคมอยู่ได้เป็นเวลานาน² เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หยิบยื่นข้าวปลาอาหาร หรือสิ่งของเครื่องใช้แก่กันเมื่อคราวจำเป็นอาจถูกแทนที่ด้วยการซื้อ ขาย นอกจากนี้ยังอาจมีการลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้นในชุมชน

จากการศึกษาครั้งนี้ พบข้อสรุปทั้งที่ยืนยัน และไม่ยืนยันสมมุติฐานและทฤษฎีหลายประการ ปัญหาที่น่าจะถามต่อไปก็คือ ผลที่พบจากการศึกษาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สามารถนำเอาไปใช้ในการอธิบายหรือทำนายพฤติกรรมทางการเมืองของคนในสังคมอื่น ๆ ได้อย่างกว้างขวางเพียงไร คำตอบของคำถามที่น่าจะอยู่ที่การพิจารณาว่าชุมชนแห่งอื่นที่จะนำเอาผลของการวิจัยนี้ไปใช้จะมีความเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกับชุมชนที่ศึกษาเพียงไร ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ชุมชนที่เป็นตัวอย่างของการศึกษาค่อนข้างจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เช่น มีสถานที่ตั้งอยู่ห่างไกลจากชุมชนเมือง ในอดีตเคยถูกทอดทิ้ง ขาดการเหลียวแลเอาใจใส่จากรัฐบาล เคยมีประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นจากปฏิบัติการที่รุนแรงของเจ้าหน้าที่ของรัฐบางคน และเคยตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ฯลฯ ดังนั้นหากเราจะนำเอาผลของการวิจัยไปใช้อธิบายหรือทำนายพฤติกรรมของคนในชุมชนอื่นที่มีลักษณะทางกายภาพและประสบการณ์ของชุมชนที่แตกต่างจากหมู่บ้านแห่งนี้ จึงไม่สามารถกระทำได้ แต่หากชุมชนอื่นมีลักษณะต่าง ๆ คล้ายคลึงกับหมู่บ้านแห่งนี้ สิ่งที่ได้พบจากงานวิจัยชิ้นนี้น่าจะเป็นประโยชน์อยู่บ้างในการนำไปใช้อธิบายหรือทำนายพฤติกรรมของคนในชุมชนนั้น

²Eric R. Wolf, Peasant Wars in the Twentieth Century (New York : Harper and Row, 1957), pp. 270-280.

ข้อเสนอแนะ

จะเห็นได้ว่า ในกรณีของหมู่บ้านแห่งนี้ ความพยายามสร้างความไว้วางใจทางการเมือง โดยการเร่งรัดพัฒนาชนบทตามคำร้องขอของชนชั้นนำในหมู่บ้านเกือบทุกกรณีนั้น ได้ก่อให้เกิดผลข้างเคียงที่ไม่พึงปรารถนาขึ้น 2 ประการ คือ

1. เกิดความรู้สึกคาดหวังต่อระบบสูงขึ้น ว่าระบบการเมืองสามารถตอบสนองข้อเรียกร้องของตนได้ในทุกเรื่อง
2. การทุ่มเทงบประมาณจำนวนมากเพื่อสนองความต้องการของชนชั้นนำในหมู่บ้านและชาวบ้าน ทำให้ชนชั้นนำในหมู่บ้านและชาวบ้านส่วนใหญ่ เชื่อว่าโดยแท้จริงแล้วรัฐบาลให้สิ่งเหล่านี้กับตนเพราะเกรงว่าตนจะเป็นคอมมิวนิสต์ รัฐบาลมิได้หวังดีกับชาวบ้านอย่างแท้จริง ทำให้ชาวบ้านกล้าที่จะเรียกร้องขอสิ่งอำนวยความสะดวกสบายต่าง ๆ จากระบบการเมือง โดยมีแนวโน้มว่าการเรียกร้องนั้นจะไม่มีขอบเขตจำกัด

ผลข้างเคียงทั้ง 2 ประการนี้ อาจส่งผลร้ายต่อระบบการเมืองได้ หากเมื่อใดที่ระบบการเมืองในปัจจุบัน ไม่มีความสามารถพอที่จะตอบสนองต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้นได้ทัน ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ก็จะก่อให้เกิดความไม่พอใจ และอาจรุนแรงถึงขั้นที่ชาวบ้านถอนการสนับสนุนต่อระบบการเมืองที่ดำรงอยู่ ดังนั้น สิ่งที่รัฐบาลควรกระทำอย่างเร่งด่วน เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวก็คือ

1. พยายามทำความเข้าใจกับชาวบ้านว่า โครงการต่าง ๆ ที่รัฐบาลดำเนินการทั้งหมดภายในหมู่บ้านนั้น เป็นเพียงขั้นตอนแรกของการพัฒนาเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านเท่านั้น ขั้นตอนต่อไปของการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหน้าที่ขององค์กรพัฒนาของหมู่บ้าน คือคณะกรรมการหมู่บ้าน จะต้องเข้ามารับหน้าที่กำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม โดยเจ้าหน้าที่ของฝ่ายรัฐบาลจะเข้ามาเกี่ยวข้องในด้านการให้คำแนะนำ และดำเนินการเฉพาะในสิ่งที่เกินวิสัยขององค์กรพัฒนาท้องถิ่นของชาวบ้านเท่านั้น แม้รัฐบาลจะมีความห่วงใยความเป็นอยู่ของชาวบ้านเพียงใด ก็ไม่สามารถจะตอบสนองสิ่งที่ชาวบ้านร้องขอในทุกเรื่องได้ตลอดไป ขั้นตอนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อลดระดับของความคาดหวังที่ชาวบ้าน

มีต่อรัฐบาล และให้ชาวบ้านตระหนักว่า การพัฒนาท้องถิ่นของตนเองนั้น เป็นเรื่องที่เขาควรต้องเป็นแกนกลางในการดำเนินการ มิใช่รอแต่รัฐบาลนำมามอบให้ถึงมือ

2. รัฐบาลจะต้องริบอบรมให้ความรู้เพื่อพัฒนาองค์กรพัฒนาชนบทของหมู่บ้านให้มีขีดความสามารถ ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาของหมู่บ้านของตนเอง ได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ ให้คณะกรรมการหมู่บ้านสามารถกำหนดได้ว่า สิ่งใดเป็นปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน(real needs) ซึ่งถ้าหากขาดสิ่งนั้นแล้วจะทำให้หมู่บ้านต้องประสบปัญหาในการดำรงชีวิตอย่างมาก และสิ่งใดเป็นเพียงความต้องการธรรมดา (want) ซึ่งหากขาดเสียสิ่งนั้นในขณะนี้ หมู่บ้านก็สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ โดยไม่มีผลกระทบมากนัก ขั้นตอนนี้เป็นการเตรียมคนในท้องถิ่นให้พร้อมที่จะช่วยเหลือตนเองในการพัฒนา

3. รัฐบาลควรผลักดันให้องค์กรประชาชนที่มีหน้าที่ในการพัฒนาคือ คณะกรรมการหมู่บ้าน ได้ริเริ่มในการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง มิใช่เป็นเพียงผู้ร้องขอและรอคอย การพัฒนาแบบให้เปล่าจากรัฐบาลแต่เพียงประการเดียว โดยพยายามส่งเสริมให้คณะกรรมการหมู่บ้านมีโอกาสที่จะกำหนดแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง โดยที่ข้าราชการที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคอยเป็นที่เลี้ยงอยู่ข้างนอก ในแง่การให้คำแนะนำเพียงด้านเทคนิคการค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงเท่านั้น มิใช่เข้าไปครอบงำความคิด (dominate) ความคิดของชาวบ้านโดยสิ้นเชิง

4. ควรที่จะมีการอบรมเพื่อพัฒนาจิตสำนึกของข้าราชการฝ่ายต่าง ๆ ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชนบท ให้ข้าราชการเหล่านั้นสำนึกอย่างจริงจังว่า ตนมีหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข เพื่อจะได้ปฏิบัติต่อประชาชนด้วยความเอาใจใส่ และมีไมตรีอย่างแท้จริง อันจะส่งผลให้เกิดความรักใคร่ ไว้วางใจต่อเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งอาจส่งผลถึงความไว้วางใจต่อส่วนอื่น ๆ ของระบบการเมือง เช่น รัฐบาลและระบอบการปกครองที่ดำรงอยู่ขณะนั้น ตามมาอีกด้วย

ข้อเสนอแนะที่จะให้มีการศึกษาต่อไป

1. เนื่องจากผลผลิตของระบบการเมือง ซึ่งได้ถูกระดมเข้าสู่หมู่บ้านแห่งนี้บางโครงการมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สมคัลย์ในวิถีชีวิต ทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้าน ดังนั้นจึงน่าจะแนะนำให้เขาประเด็นนี้ไปศึกษาต่อไปว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจะมีทิศทางไปทางใด และจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบการเมืองอย่างไรบ้างในอนาคต.

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย